

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

УДК 332.142.4

O. Ю. АМОСОВ, Н. Л. ГАВКАЛОВА

ПРОБЛЕМА РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Визначено стан енергетичного потенціалу України. Обґрунтовано необхідність використання поновлюваних джерел енергії. Визначено шляхи вирішення проблеми ресурсозбереження в Україні.

Ключові слова: ресурсозбереження, електроенергетика, гідроенергетика.

Determined at the energy potential of Ukraine. The necessity for renewable energy. Determined to address resource conservation in Ukraine.

Key words: resource conservation, electric power, hydropower.

В умовах становлення і розвитку ринкових відносин для наукового обґрунтування радикальних економічних реформ особливого значення набуває регіональна економіка. Це викликано, насамперед, диспропорціями в регіональному розвитку, які особливо гостро проявляються сьогодні. Розвиток будь-якого регіону і країни в цілому залежить від наявного економічного, природно-ресурсного і трудового потенціалу, розміщеного в тому чи іншому регіоні (території), тобто він залежить від наявних продуктивних сил. Вони є національним багатством, визначають перспективу і можливий рівень його соціально-економічного розвитку. Нарощування, раціональне використання та постійне вдосконалення регіональних і галузевих пропорцій національної економіки на основі науково обґрунтованих принципів і закономірностей розміщення продуктивних сил об'єктивно зумовлені необхідністю підвищення добробуту населення країни, його культурного і духовного збагачення. У цьому контексті актуальними залишаються питання ресурсозбереження, оскільки перспективність використання природно-ресурсного потенціалу залежить не стільки від наявності ресурсів, скільки від ефективності використання ресурсозберігаючих технологій

Актуальність зазначеної проблеми підтверджують М. Долішній, С. Дорогунцов, М. Пістун, О. Шаблій, ґрунтовні дослідження яких дозволили здійснити вагомий внесок до пошуку шляхів вирішення проблеми ресурсозбереження.

Метою статті є обґрунтування науково-теоретичних засад ресурсозбереження як основи сталого розвитку України.

Досягнення мети зумовило постановку та вирішення таких завдань: представити наявність енергетичного потенціалу України як основи розвитку вітчизняної промисловості; визначити засади розвитку гідроенергетики в країні; обґрунтувати необхідність використання поновлюваних джерел енергії в якості шляху вирішення проблеми ресурсозбереження в країні.

Сучасні проблеми в країні здебільшого пов'язані із системою кризою в світі, що призводить до загострення несталості в суспільстві, зниження макроекономічних показників, непередбачуваності ситуації в зовнішньому та внутрішньому середовищах. Тому на перший план виходить розвиток внутрішнього ринку природно-ресурсного потенціалу України, який до сьогодні залишається недосконалим, характеризується низьким рівнем контролю за трансфером і використанням ресурсів, є хаотичним та неструктуркованим. Основною проблемою на внутрішньому ресурсному ринку є експорт ресурсної сировини, що прямо впливає на стрімке зростання цін на товари та послуги, на поглиблення стратифікації серед населення, а не створення ресурсозберігаючих технологій та їх ефективне використання.

Доведемо твердження описом ситуації в електроенергетиці країни, яка є складовою природно-ресурсного потенціалу країни. Електроенергію в Україні виробляють електростанції трьох типів: теплової, атомні і гідроелектростанції. Лідерами є АЕС – 50 %, теплові електростанції роблять 40 %, гідроелектростанції – 5 % електроенергії, інше блок-станції й інші джерела.

Теплові електростанції (ТЕС) працюють на вугіллі, газі і мазуті і поряд з електроенергією роблять тепло для комунальних потреб населених пунктів. Найбільш могутні з них розташовані в Донбасі (Курахівська, Старобешівська, Криворізька-2, Слов'янська, Луганська), у Харківській (Зміївська), Київській (Трипільська), Вінницькій (Ладижинська, Бурштинська) областях.

Атомні електростанції займають одне з провідних місць в економіці України. За даними НАЕК “Енергоатом”, атомна енергетика забезпечує роботою більш 38 тис. осіб. Протягом 2005 р. атомні електростанції виробляли близько 53 % електроенергії країни, маючи лише 22,7 % установлених потужностей. Причому частка виробництва електроенергії на АЕС і у структурі енергетичного ринку щорічно залишається стабільно високою: так у 1996 р. вона складала 43,8 %, у 2000 р. – 45,3, у 2004 р. – 53,2, у 2005 р. – 52,3, у 2006 р. – 49,4, у 2007 р. – 49,8 % [4].

Для підвищення ефективності функціонування АЕС в умовах ринкової економіки 17.10.1996 р. постановою Кабінету Міністрів №1268 було створено державне підприємство “Національна атомна енергогенеруюча компанія “Енергоатом” (НАЕК “Енергоатом”), що об’єднала п’ять українських атомних електростанцій.

На сьогодні на території України працюють чотири АЕС: Ровенська, Хмельницька, Південно-Українська, Запорізька АЕС, а в експлуатації знаходитьться 15 енергоблоків з енергетичними реакторами загальною встановленою потужністю 13 835 Мвт.

Відповідно до Стратегії розвитку енергетичного комплексу України, до 2030 р. в країні намічене зведення низки нових атомних електростанцій (розглядаються варіанти – Одеса, Чигирин, Крим).

Серед пріоритетів Компанії “Енергоатом” – запровадження в дію першої черги Ташлицької ГАЕС, розгортання підготовчих робіт на площаці третього і четвертого блоків ХАЕС, спорудження сховища відходів ядерного палива для Рівненській, Південно-Українській і Хмельницькій АЕС, промислова експлуатація “сухого” сховища відпрацьованого ядерного палива на Запорізькій АЕС, завершення спорудження Південноукраїнського гідрокомплексу на Південно-Українській АЕС [4].

Гідроенергетичні потужності України представлені Дніпровським і Дністровським каскадом ГЕС, Київською гідроакумулюючою станцією (ГАЕС) і низкою малих ГЕС. Усі вісім електростанцій об'єднані в одній структурі – ВАТ “Укргідроенерго”, що експлуатує 99 гідроагрегатів загальною потужністю близько 4800 МВт.

Однак сьогодні гідроенергетику потрібно розділити на дві складові:

– гідроенергетика, представлена гідроелектростанціями (ГЕС) і гідроакумулюючими станціями (ГАЕС), що є державними і забезпечують електроенергією регіони країни;

– мала гідроенергетика, що використовує води невеликих рік у віддалених і важкодоступних районах, де поблизу немає ліній електропередачі, і куди доставка органічного палива сполучена з великими тимчасовими, технічними і фінансовими труднощами.

В Енергетичній стратегії України до 2030 р. розглядається варіант збільшення гідроенергетичних потужностей країни на 4074 МВт. У першу чергу планується завершити будівництво довгобудівництв, розпочатих ще за Радянського Союзу: Ташлицької ГАЕС (906 МВт) і Дністровської (2268 МВт), що за потужністю в кілька разів перевищить можливості Дніпрогесу. За рахунок уведення потужностей цих ГАЕС буде забезпечено високий рівень надійності роботи атомних електростанцій, що дуже важко переносять глибоке падіння частоти струму в мережі. Крім того, теплові електростанції будуть працювати в економічно вигідному базовому режимі навантаження. Це дозволить збільшити їхній коефіцієнт корисної дії і зменшити знос устаткування.

Передбачається також побудувати нові ГЕС на ріці Тиса і Дністер. Перспективним є розвиток малих ГЕС на водостоках, особливо в Карпатському регіоні. Буде також продовжено модернізацію ГЕС Дніпровського каскаду (друга черга проекту) і Дністровської ГЕС (Чернівецька обл.); планується розробити проект будівництва Канівської ГЕС [5].

Сьогодні в Україні діє близько 50 малих ГЕС, сумарна потужність яких складає приблизно 100 МВт (для порівняння – це менше потужності одного енергоблоку ТЕС). Середньорічне вироблення електроенергії діючих МГЕС складають 300 – 400 млн кВт/ч. Майже сотня електростанцій, проектною потужністю 21,5 МВт, ще підлягає відновленню.

У західноєвропейських країнах діяльність МГЕС стимулюється на державному рівні. У таких країнах, як Австрія, Данія, Польща, Чехія, Німеччина “зелена” електроенергія коштує вдвічі дорожче, ніж найдорожча з традиційних – теплова, тому там малі ГЕС працюють зі значним прибутком. В Україні ж ситуація зовсім інша. Наша мала гідроенергетика змушена конкурувати з

традиційною. І щоб вона була затребуваною, її тарифи приходитья не підвищувати, а навпаки знижувати [2].

17 жовтня 2006 р. депутати прийняли в першому читанні законопроект “Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку малої гідроенергетики”, що передбачає введення преференцій, які стимулюють діяльність малих ГЕС що, на думку експертів, може підвищити їхню інвестиційну привабливість. Стимул полягає у введенні обов’язкової закупівлі оптовим ринком електроенергії (ОРЕ) зробленого на МГЕС електрики (не залежно від обсягу) за прогнозованою оптовою ціною. Це значить, що вироблена ними електроенергія буде затребувана завжди, навіть у тому випадку, якщо електростанції не будуть забезпечені прямими договорами зі споживачами або обласними енергопостачальними компаніями [Там же].

Можливість ГЕС і ГАЕС за необхідності змінювати свої потужності і покривати збільшуваний попит на електроенергію під час добових піків (ранок і вечір) визначила їхню частку в загальній структурі генеруючих потужностей розвитих країн – в їхній енергосистемі частка гідроенергетики складає 15 – 20 %, а в Україні – усього 5 %. Низька питома вага ГЕС у нашій країні приводить до того, що теплові електростанції (ТЕС) змушені брати на себе невластиву їм функцію регулювання навантаження в енергосистемі під час добових пікових навантажень. У результаті швидше зношується устаткування, економічні витрати вимірюються сотнями мільйонів доларів на рік [5].

Таким чином, гідроенергетика здатна зменшити залежність України від імпортних енергоносіїв, і її розвиток повинен стати пріоритетом в енергетиці країни. Однак в Енергетичній стратегії розвиткові гідроенергетики приділено набагато менше уваги, ніж вона заслуговує.

Можна зробити висновок, що, незважаючи на наявність електростанцій, гідроелектростанцій тощо стан узазначеній галузі не є досконалим: значна вартість енергоносіїв, низька рентабельність більшості електростанцій, ресурсний імпорт зумовлюють необхідність пошуків альтернативних джерел і продукування новітніх технологій.

Україна має можливість використання сонячної, вітрової, геотермальної енергії, енергії біомас і енергії світового океану (припливи, відливи, постійні плини).

Проте реальної фінансової і державної підтримки даної сфери в нашій країні поки немає. Стримуючими факторами тут виступають більш низькі, ніж в Європі, ціни на тепло й електроенергію і менш тверді екологічні вимоги до виробників. Крім того, для низки технологій використання ПДЕ (наприклад, виробництво біогазу зі стічних вод, відходів тваринництва і птахівництва, утилізація метану з полігонів, твердих побутових відходів) головний ефект забезпечується екологічними факторами, а не виробництвом паливно-енергетичних ресурсів. Деякі технології (у першу чергу використання енергії вітру) можуть лише доповнювати традиційну енергетику, оскільки вимагають резервних потужностей для забезпечення безперебійності електропостачань.

Відповідно до проекту Енергетичної стратегії України до 2030 р. і подальшу перспективу, основними напрямками розвитку ПДЕ є такі:

- використання енергії вітру і гідроенергії для виробництва електроенергії;
- сонячної і геотермальної енергії – для виробництва тепла;
- утилізація відходів біomasи, твердих побутових відходів тощо – шляхом спалювання або одержання біогазу для виробництва тепла й електроенергії;
- використання біогазу як моторного палива.

Крім того, як моторне паливо передбачається використання біодизельного палива з рапсу і сої [1].

Безперечно, вирішенням проблеми має бути застосування жорсткої політики та державного контролю за енерго- та ресурсозбереженням, поступовий перехід від експорту сировини до виробництва та експорту більш дорогих товарів кінцевого споживання, більш широке використання місцевих джерел (енергії сонця, води, вітру, термальних вод, малих рік, а також біоенергетики), пошуки та введення в господарську діяльність принципово нових екологічно чистих енергоносіїв.

Таким чином, пропонуємо такі шляхи вирішення проблеми ресурсозбереження в країні:

- підвищення рівня державного контролю за підприємствами видобувної промисловості (в незалежній Україні підприємства видобувної промисловості в загальній кількості 4 880 є переважно у приватній власності, що послабило державний контроль за видобуванням та використанням ресурсів) [Там же];
- забезпечення розвитку виробничих сил і внутрішнього ринку за рахунок власних джерел фінансування, акумульованих внаслідок ефективного використання природних ресурсів;
- визначення доходу від компонентів регіональних екосистем на основі ринкових цін на природні ресурси, продукцію та послуги в регіональному розрізі;
- експорт товарів на зовнішні ринки за світовими цінами.

Таким чином, використання альтернативних джерел енергії, посилення державного контролю за видобуванням та використанням ресурсів, зміни у експортній політиці та пріоритети розвитку країни в напрямі побудови інноваційно-інвестиційної моделі мають забезпечити вирішення питання ресурсозбереження в Україні.

Література:

1. Орехов О. И. Пути решения проблем использования природно-ресурсного потенциала Украины / О. И. Орехов // Управління розвитком : зб. наук. робіт. – № 7 (83). – 2010. – С. 33–34.
2. Регіональна економіка : підручник / за заг. ред. д.е.н. Н. Л. Гавкалою. – Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2011. – 332 с.
3. Экономическая статистика : учебник / под ред. Ю. Н. Иванова. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 480 с.
4. <http://www.udaily.net/index.php?viewe=53923&print=1>
5. <http://www.nas.gov.ua/NR/rdonlyres/421E8B70-B582-4366-B938-0981035DB404/0/061120696D51.htm>